

Legitymacja w CAR/EAR, cz. 2

Określenie osoby uprawnionej do uzyskania odszkodowania w Sekcji II ubezpieczenia CAR/EAR przedstawia się podobnie jak w innych rodzajach ubezpieczenia OC. Legitymowany do świadczenia pieniężnego jest zatem przede wszystkim poszkodowany. – **MAREK OPIELA**

Ogólna zasada obowiązująca w ubezpieczeniu OC stanowi, że legitymacja do uzyskania świadczenia pieniężnego przysługuje jedynie poszkodowanemu.

LEGITYMACJA POSZKODOWANEGO

Reguła ta obowiązuje jednak tylko do momentu naprawienia szkody przez ubezpieczonego. Jeżeli przywrócenie stanu sprzed szkody wykonywane jest osobiście przez poszkodowanego lub na jego koszt, sytuacja nie ulega zmianie, pomimo faktu naprawienia szkody. Podstawą prawną roszczenia przysługującego poszkodowanemu jest art. 822 § 4 k.c., w myśl którego uprawniony do odszkodowania, w związku ze zdarzeniem objętym umową ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, może dochodzić roszczenia bezpośrednio od ubezpieczyciela. Przepis ten statutowo zakorzeniona już w polskim prawie ubezpieczeń instytucję *actio directa*, znacznie mniej powszechną w innych krajach europejskich. Podkreślenia wymaga, że w ramach ubezpieczenia OC uprawnionemu do świadczenia przysługuje jedynie roszczenie o zapłatę odszkodowania. Wynika to wprost z definicji umowy ubezpieczenia OC zawartej w art. 822 § 1 k.c., w myśl którego przez umowę ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej ubezpieczyciel zobowiązuje się do zapłacenia określonego w umowie odszkodowania za szkody wyrządzone osobom trzecim, wobec których odpowiedzialność za szkodę ponosi ubezpieczający albo ubezpieczony.

Pomimo dość jednoznacznego stanowiska doktryny i orzecnictwa w kwestii legitymacji do otrzymania świadczenia, w praktyce można spotkać wiele przypadków żądania przez ubezpieczonych wypłaty na ich rzecz odszkodowa-

Marek Opiela

jest radcą prawnym
w kancelarii Dittmajer
i Wspólnicy.

nia z tytułu ubezpieczenia OC, jeszcze przed naprawieniem szkody. Odmowa uznania takiego roszczenia jest wówczas ze wszelkich miar uzasadniona, aczkolwiek nie zwalnia to ubezpieczyciela z obowiązku spełnienia świadczenia na rzecz osoby uprawnionej. Zakład ubezpieczeń, który spełniłby w takiej sytuacji świadczenie na rzecz ubezpieczonego, naraża się na konieczność wypłaty odszkodowania po raz kolejny, tym razem na rzecz poszkodowanego, który nie traci przez to uprawnienia wynikającego z art. 822 § 4 k.c. Oczywiście ryzyko to istnieje do czasu naprawienia szkody przez ubezpieczonego, gdyż z tą chwilą przestaje istnieć szkoda, której naprawienia może żądać poszkodowany. Z kolei ubezpieczyciel wypłacający powtórnie odszkodowanie, może jedynie próbować wyegzekwować zwrot nienależnego świadczenia od bezpodstawnie wzbogaconego ubezpieczonego. Biorąc jednak pod uwagę negatywne przesłanki wynikające z art. 411 k.c., szanse zaspokojenia ubezpieczyciela są niewielkie, chyba że wypłata nastąpiła z zastrzeżeniem zwrotu. Zakład ubezpieczeń może bowiem spotkać się z zarzutem, że wypłacił odszkodowanie mimo, że wiedział, że nie był do świadczenia zobowiązany. Dlatego też tak istotne jest badanie legitymacji osoby występującej z roszczeniem wynikającym z umowy ubezpieczenia OC.

Rozwiązaniem, które pozwala uniknąć wątpliwości, jest przelew wierzytelności przysługujących poszkodowanemu w stosunku do ubezpieczyciela na ubezpieczonego. Alternatywnym sposobem może być wyrażenie zgody poszkodowanego na dokonanie wypłaty świadczenia na rzecz ubezpieczonego z jednoczesnym zrzeczeniem się roszczeń do ubezpieczyciela. Przedstawione wyżej rozwiązania mogą znaleźć zastosowanie w sytuacji, gdy poszkodowany żąda od sprawcy szkody jej naprawienia poprzez przywrócenie stanu poprzedniego, zgodnie z jego uprawnieniem wynikającym z art. 363 § 1 k.c. Wybór restytucji naturalnej stanowi bowiem uprawnienie poszkodowanego, który ze względów technicznych lub organizacyjnych czasami podejmuje taką decyzję. W tej sytuacji zmaterializowanie ochrony ubezpieczeniowej może przejawiać się we wcześniejszym dokonaniu wypłaty świadczenia na rzecz ubezpieczonego, który następnie dokona naprawienia szkody w naturze. Niemniej jednak nie oznacza to automatycznie nabycia przez ubezpieczonego roszczenia o zapłatę świadczenia pieniężnego na jego rzecz. Nie można również zapominać, że to właśnie poszkodowany może dokonać wyboru dłużnika, do którego zwróci się z żądaniem spełnienia całości lub części świadczenia. Skoro zatem mamy do czynienia z odpowiedzialnością *in solidum*, dopiero naprawienie szkody przez jednego z dłużników pozbawia go roszczenia do drugiego z nich. Oczywiście, jeżeli osobą, która zaspokoiła roszczenie poszkodowanego był ubezpieczony sprawca szkody, ubezpieczyciel nie zwalnia się z zobowiązania wynikającego z umowy ubezpieczenia, ponieważ powinien wówczas wypłacić odszkodowanie na rzecz ubezpieczonego. Zgłoszenie przez poszkodowanego w stosunku do ubezpieczonego żądania naprawienia szkody poprzez restytucję naturalną jest zatem specyficzną sytuacją, ponieważ ubezpieczyciel jest zobowiązany wyłącznie do zapłaty odszkodowania, a sprawca szkody nie może co do zasady odmówić naprawienia szkody w naturze. Wyjątki zostały przewidziane w art. 363 § 1 zd. 2 k.c., zgodnie z którym gdyby przywrócenie stanu poprzedniego było niemożliwe albo gdyby pociągało za sobą dla zobowiązanego nadmierne trudności lub koszty, roszczenie poszkodowanego ogranicza się do świadczenia w pieniądzu.

LEGITYMACJA UBEZPIECZONEGO

W przypadku naprawienia szkody przez ubezpieczonego, nabywa on uprawnienie do otrzymania świadczenia pieniężnego

wynikającego z umowy ubezpieczenia OC. Do tego czasu jedynym adresatem świadczenia pieniężnego jest poszkodowany, a ubezpieczyciel zobowiązany jest do wyrównania doznanego przez niego uszczerbku majątkowego lub niemajątkowego. W sytuacji naprawienia szkody przez ubezpieczonego zakład ubezpieczeń nie staje się wolny od obowiązku świadczenia, jednakże jego wierzycielem w następstwie wiążącej go umowy z ubezpieczonym OC, jest ten ubezpieczony, o ile ustawa lub umowa tej odpowiedzialności nie wyłącza. Normatywną podstawą tej odpowiedzialności jest zatem art. 805 i następne k.c. i w tym wyraża się sens ochrony ubezpieczeniowej udzielonej przez ubezpieczyciela ubezpieczającemu (ubezpieczonemu), inaczej niż to się dzieje w przypadku stosowania art. 518 k.c. (tak: Sąd Najwyższy w wyroku z 15 września 2004 r., III CK 372/2003, LexPolonica nr 1627809).

Jak już wskazano powyżej, **naprawienie szkody przez ubezpieczonego może nastąpić zarówno w pieniądzu, jak i w naturze**. W pierwszym przypadku potwierdzenie indemnizacji jest dość proste i polega na ustaleniu, że określona kwota została przekazana na rzecz uprawnionego. Natomiast w przypadku restytucji naturalnej, mogą pojawić się wątpliwości dwojakiego rodzaju. Po pierwsze, możemy mieć do czynienia z naprawieniem szkody, które nie spełnia oczekiwań poszkodowanego ze względu na metodę wykonania lub jakość prac naprawczych. Dlatego też zasadne jest uzyskanie w takiej sytuacji akceptacji naprawienia szkody przez poszkodowanego, najlepiej w formie pisemnego oświadczenia. Wówczas uzyskanie przez ubezpieczonego roszczenia o wypłatę świadczenia z umowy ubezpieczenia nie powinno budzić wątpliwości. Po drugie, problemy, które mogą pojawić się w sytuacji dokonywania naprawy przez ubezpieczonego, dotyczą wysokości odszkodowania (wynagrodzenia) z tego tytułu. Kwestia ta jest szczególnie widoczna w przypadku stawek za robociznę stosowanych przez ubezpieczonych. O ile bowiem, w Sekcji I ubezpieczenia CAR/EAR dość często spotykamy się z określeniem sposobu ustalenia rozmiaru szkody (zgodnie z art. 12a pkt 5 ustawy o działalności ubezpieczeniowej), to już Sekcja II, dotycząca OC, zagadnień tych zwykle nie reguluje. Czy w związku z tym ubezpieczyciele akceptują w tym przypadku wyższe stawki niż stosowane przy robotach kontraktowych i w Sekcji I? Jeżeli naprawienie szkody dokonywane

jest przez poszkodowanego lub osobę trzecią, brak jest podstaw do stosowania ograniczeń analogicznych jak w Sekcji I. Natomiast w przypadku przywracania stanu poprzedniego przez ubezpieczonego, odpowiedzi na to pytanie należy raczej szukać na płaszczyźnie adekwatnego związku przyczynowego aniżeli w drodze wykładni umowy. Nie ulega bowiem wątpliwości, że ochroną ubezpieczeniową objęta jest odpowiedzialność ubezpieczonego za szkody wyrządzone osobom trzecim, za które ponosi on odpowiedzialność. Ta z kolei obejmuje, zgodnie z art. 361 § 1 k.c., tylko normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. Jeżeli zatem ubezpieczony, prowadzący prace budowlano-montażowe, będzie musiał ponieść dodatkowe koszty naprawy szkody wyrządzonej w związku z tymi pracami, co do zasady, brak jest podstaw do przyznania mu z tego tytułu odszkodowania przekraczającego stawki wynagrodzenia przyjęte w kontrakcie. Mogą oczywiście wystąpić okoliczności uzasadniające zastosowanie wyższych cen, jednakże ciężar wykazania takich przesłanek spoczywa na ubezpieczonym, który domaga się większych kwot z tego tytułu.

Pewne wątpliwości budzi natomiast możliwość dochodzenia przez ubezpieczonego od ubezpieczyciela zapłaty roszczenia odszkodowawczego na rzecz poszkodowanego. Jednoznaczne stanowisko w tej kwestii zajął Sąd Najwyższy w wyroku z 13 maja 2005 roku (IV CK 706/2004, Biuletyn Sądu Najwyższego 2005/9) wskazując, że *ubezpieczającemu nie służy roszczenie o wypłatę odszkodowania nie tylko dla siebie, ale również dla poszkodowanej osoby trzeciej. Osobie tej przysługuje bowiem bezpośrednio roszczenie odszkodowawcze wobec ubezpieczyciela*. W doktrynie można jednak spotkać się z odmiennym poglądem, opartym na założeniu, że umowa ubezpieczenia OC jest umową na rzecz osoby trzeciej w myśl art. 393 k.c., przez co ubezpieczony ma prawo dochodzić roszczenia o zapłatę odszkodowania na rzecz poszkodowanego (por. M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej według przepisów kodeksu cywilnego*, Warszawa 2011; A. Raczyński, *Materiałnoprawne i procesowe aspekty realizacji roszczeń objętych ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej*, Rozprawy Ubezpieczeniowe nr 11 (2/2011)). W praktyce stanowisko takie nie jest jednak powszechnie wykorzystywane, przez co trudno powołać się na orzeczenia sądów powszechnych w tym zakresie. □